

Uczestnicy konferencji pt. „Społeczne funkcje obszarów chronionych” (Kraków, 19-20.03.2022) przyjęli następujące stanowisko adresowane do wszystkich sił politycznych oraz organów i instytucji odpowiedzialnych za ochronę i wykorzystanie naszego przyrodniczego dziedzictwa.

Presja na otoczenie człowieka spowodowana urbanizacją, inwestycjami infrastrukturalnymi, intensywną gospodarką rolną i leśną, zaniechaniem rolniczego użytkowania gruntów oraz agresywnymi formami rekreacji skutkuje postępującym zanikiem i fragmentacją siedlisk przyrodniczych, nieodwracalnym zaburzeniem krajobrazu oraz utratą wielu funkcji kluczowych dla istnienia i dobrostanu człowieka. Konsekwencje tych zmian skłaniają do podjęcia szybkich i zdecydowanych działań. Równocześnie gwałtownie rośnie zapotrzebowanie społeczne na szersze wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych dla celów rekreacji i wypoczynku. Obywatele chcą korzystać ze środowiska, w którym jest czysta woda i powietrze oraz żyć w kraju, którego krajobraz nie jest zdewastowany. Zapotrzebowanie to doskonale wpisuje się w spektrum społecznych funkcji obszarów chronionych. Ponadto wskazuje na potrzebę wyważenia proporcji między funkcjami społecznymi, a główną funkcją obszarów chronionych, tj. zachowaniem różnorodności biologicznej i walorów krajobrazu. Należy podkreślić, że obszary o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych to jednocześnie ekosystemy bardzo wrażliwe na zachodzące w nich zmiany, a obniżenie ich jakości skutkuje automatycznym spadkiem atrakcyjności turystycznej całego regionu i upośledza pełnienie przez nie funkcji społecznych.

Mając na uwadze spełnienie głównych społecznych funkcji obszarów chronionych, jakimi są: zachowanie dziedzictwa przyrodniczego dla przyszłych pokoleń, edukacja młodego pokolenia w zakresie szeroko pojętej wiedzy przyrodniczej i poszanowania przyrody ojczyznej, uwrażliwienie społeczeństwa na przejawy zagrożeń i dewastacji środowiska oraz wykorzystanie walorów przyrodniczych dla różnych form zrównoważonej rekreacji i wypoczynku, uważamy za konieczne:

1. uznanie, że zabezpieczenie walorów służących zrównoważonej turystyce i rekreacji stanowi jeden z celów ochrony przyrody (art. 2, p. 2.1 Ustawy o ochronie przyrody – dalej jako „u.o.p.”). Cel ten powinien być także wpisany do zadań parków krajobrazowych (art. 16 p.1 u.o.p.) oraz stanowić jedną z przesłanek przy powoływaniu rezerwatów przyrody (art. 13 p.1 u.o.p.) i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych (art. 43 u.o.p.).

2. Rozszerzenie systemu form ochrony przyrody: użytków ekologicznych, stanowisk dokumentacyjnych oraz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, zwłaszcza na terenach zurbanizowanych i w ich pobliżu, poprzez:
 - a. propagowanie idei i usprawnienie procedur tworzenia wśród lokalnych samorządów wymienionych form ochrony przyrody, obejmujących cenne krajobrazowo i przyrodniczo tereny (między innymi: lasy, oczka wodne, łąk, murawy, miejsca widokowe), których najważniejszą funkcją byłoby zabezpieczenie potrzeb rekreacji fizycznej i psychicznej poprzez kontakt z przyrodą;
 - b. zwiększenie środków finansowych oraz obowiązków zabezpieczania w budżetach gminnych i miejskich środków na wykup wartościowych przyrodniczo i rekreacyjnie terenów, które powinny być własnością społeczną;
 - c. zapewnienie wsparcia merytorycznego w zakresie przygotowania dokumentacji niezbędnej do utworzenia form ochrony przyrody.
3. Zwiększenie liczby i powierzchni obszarów objętych ochroną ze względu na unikatowe walory środowiska przyrodniczego, w szczególności utworzenie Jurajskiego, Mazurskiego i Turnickiego Parku Narodowego oraz nowych rezerwatów przyrody.
4. Zapewnienie stałego źródła finansowania dla parków narodowych, które umożliwi zakup gruntów położonych na terenie parków. Środki finansowe powinny być dostępne na bieżąco i zapewniać nie tylko nabywanie nieruchomości na własność Skarbu Państwa na mocy prawa pierwokupu, ale również umożliwiać nabywanie działek na własność parku narodowego – państwowej osoby prawnej.
5. Stworzenie takich prawnych i organizacyjnych warunków, które umożliwiłyby administracji terenów chronionych w Polsce udział w światowych sieciach geoparków, rezerwatów biosfery i obiektów dziedzictwa UNESCO. Szczególnie pilne jest powołanie jednostki koordynującej działalność rezerwatów biosfery.
6. Zintensyfikowanie formalnych działań dotyczących ujednoczenia kryteriów i certyfikacji geoparków oraz propagowanie ich tworzenia jako ważnych obszarów praktycznej ochrony dziedzictwa geologicznego, biologicznego oraz kulturowego, które integrują mieszkańców wokół lokalnych tradycji gospodarczych, przyczyniają się do zrównoważonego rozwoju gospodarczego regionów, zaś – poprzez geoedukację i geoturystykę – kształtują szerokie kręgi społeczeństwa poszerzając wiedzę z zakresu nauk o Ziemi oraz znajomość dziedzictwa kulturowego.

7. Pilne opracowanie i uchwalenie strategicznego dokumentu w zakresie spójnej koncepcji zagospodarowania przestrzennego na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym z uwzględnieniem wymagań związanych z ochroną środowiska przyrodniczego.
8. Uwzględnienie w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym zapisu stwierdzającego, że gminy, których tereny w całości lub w części leżą na obszarach chronionych, są zobligowane do uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego pokrywających cały ich obszar.
9. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powinny uwzględniać wyłączenie z zabudowy (w tym infrastrukturą narciarską) lub zawężania barierami technicznymi tras przebiegu korytarzy ekologicznych i terenów zalewowych rzek, ochronę walorów krajobrazowych, poprzez m. in. ochronę zadrzewień śródpolnych, ograniczenie możliwości rozpraszania zabudowy na terenach otwartych, w szczególności budynków rekreacji indywidualnej o powierzchni do 35 m² realizowanych na zgłoszenie.
10. Ograniczanie możliwości budowy lub dalszej rozbudowy infrastruktury (w tym: ośrodków narciarskich) na obszarach istniejących korytarzy ekologicznych, w pozostałych przypadkach stosowanie rozwiązań minimalizujących negatywny wpływ tych inwestycji na przyrodę i krajobraz np. przez ograniczenie czasu ich użytkowania i oświetlenia (zainstalowanie czasowych wyłączników prądu także na odcinkach przebiegających poza terenami zabudowanymi, które są sporadycznie użytkowane), a w przypadku obiektów narciarskich: użytkowanie urządzeń nagłaśniających na stoku tylko w sytuacjach alarmowych.
11. Ograniczenie możliwości umieszczania tablic reklamowych wyłącznie do terenów zabudowanych.
12. Uszczelnienie prawa i rygorystyczne egzekwowanie zakazów w zakresie inwazyjnych form rekreacji w granicach obszarów chronionych (np. dotkliwe kary finansowe / konfiskata sprzętu za nielegalny przejazd quadem / motorówką). Obowiązek posiadania tablic rejestracyjnych i wzmożone monitorowanie ruchu motocykli, quadów itp. po drogach leśnych i polnych oraz szlakach turystycznych.
13. Egzekwowanie ściśle ustalonej liczby osób, które mogą wejść na obszary i do miejsc udostępnionych dla celów turystycznych i rekreacyjnych w parkach narodowych, zgodnie z limitami określonymi w planach ochrony parków.